

Але слід передбачити випадки, коли спадкоємець за заповітом навмисне спробує уникнути цього обов'язку, якщо, відмовившись від прийняття спадщини за заповітом, отримає майно як спадкоємець за законом. Якщо спадкує декілька спадкоємців за законом, то в цьому разі може змінитися коло майнових прав окремого спадкоємця. У разі, коли він єдиний спадкоємець за законом, то він отримує всю спадкову масу і обійде розпорядження спадкодавця. На мій погляд, це повністю правомірна дія, оскільки як право залишити заповіт, так і право прийняти спадщину – це одностороння угода.

Варто зазначити, що і коло заповідальних розпоряджень в нових умовах повинно бути розширене. Необхідно передбачити у новому Цивільному Кодексі України право спадкодавця шляхом заповіту встановлювати сервітутні права для осіб, визначених на розсуд спадкодавця. Треба відзначити, що ст. 539 ЦК України вказує на дещо подібне до сервітутного права, але це не є власне сервітут, оскільки відповідно до заповідального відказування виникає зобов'язання спадкоємця надати житло відказоодержувачу, а в силу сервітуту особа безпосередньо на підставі заповіту, незалежно від спадкоємця, отримує речове право.

Сервітут – це право обмеженого користування чужими речами (майном) певною мірою (ст. 407 Проекту ЦК України). Таке право може бути встановлене на користь сусідньої земельної ділянки (земельні сервітуту) або на користь певної особи (особисті сервітуту). Тому встановлення сервітуту на користь третьої особи (відповідно до ст. 1486 Проекту ЦК України), буде захищатися як право власності (ст. 416 Проекту ЦК України).

Покладення – зобов'язання по виконанню будь-яких дій, що спрямовані на здійснення тієї чи іншої загальної корисної мети (Ч.2 ст 1481 Проекту ЦК України).

Покладення, на відміну від заповідального відказування, передбачає виконання будь-якої дії не в інтересах конкретної особи, а в інтересах невизначеного кола осіб. Як правило, воно має немайновий характер (наприклад – право користування приватною бібліотекою). Головна мета цього розпорядження – визначити напрямок, на який спрямоване покладення, бо коло зацікавлених осіб чи об'єкт покладання може змінюватись.

Заповіт складається спадкодавцем на випадок його смерті. При житті заповідача він не створює для осіб, про яких згадувалось у заповіті, ніяких прав та обов'язків.

В.М. Коссак, д-р юрид. наук

ДО ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА, ЯКЕ РЕГУЛЮЄ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Становлення України як незалежної держави неможливе без її інтеграції в світову співдружність. Цей процес супроводжується налагодженням економічних і соціальних зв'язків і дістав своє відображення в нормативній базі, яка регулює зовнішньоекономічні відносини.

Після ліквідації монополії держави на зовнішньоторговельну діяльність остання стала об'єктом співробітництва господарюючих суб'єктів різних форм власності. Актуальність питань регулювання зовнішньоеко-

номічної діяльності набуває особливого змісту ще й тому, що до даної сфери включаються також відносини з партнерами з *республік СНД*.

Становлення нормативної бази регулювання зовнішньоекономічних відносин відбувається в умовах інтенсивного нормотворчого процесу. В цьому контексті становить інтерес порівняльний аналіз зовнішньоекономічного законодавства крізь призму законотворчої діяльності по вдосконаленню правового регулювання цивільно-правових відносин.

Зокрема, привертає до себе увагу суперечливий підхід до регулювання порядку підписання договорів, покликаних обслуговувати внутрішньо-національний господарський обіг, а також зовнішньоекономічних контрактів. У разі укладення зовнішньоекономічного договору (контракту) суб'єктом підприємницької діяльності – фізичною особою, потрібен лише підпис цієї особи. Від імені інших суб'єктів підприємницької діяльності зовнішньоекономічний договір підписується двома особами – особою, яка має таке право згідно з посадою відповідно до установчих документів, та особою, яка уповноважена довіреністю, виданою за підписом керівника одноособово, якщо установчі документи не передбачають іншого.

Цивільний кодекс (ст.45) підкреслює, що недотримання порядку підписання зовнішньоторговельних угод тягне їх недійсність. З даним положенням не можна погодитися. Національне законодавство повинно підходити з однакових позицій до врегулювання зовнішньоекономічних контрактів і господарських договорів, які опосередковують внутрішній господарський обіг. Звідси, в Законі «Про зовнішньоекономічну діяльність» необхідно змінити редакцію ст.6, усунувши вимогу щодо особливого порядку підписання зовнішньоторговельних договорів.

З іншого боку, необгрунтованим є визнання зовнішньоторговельних угод недійсними у разі недотримання порядку їх підписання. В таких випадках повинні діяти загальні правила про наслідки підписання угоди не уповноваженими особами. Цивільні права і обов'язки для організації виникають лише у разі наступного схвалення угоди особами, які мають право на їх здійснення від імені цієї організації (тобто, у разі схвалення їх вищим органом). Тоді цивільні права і обов'язки за договором виникають з моменту його укладення. При відсутності такої згоди договір визнається недійсним як такий, що не відповідає вимогам закону (ст.48 ЦК).

У комерційному законодавстві зарубіжних країн укладенню зовнішньоторговельного договору, як правило, передує підписання протоколу намірів. Законодавству України невідомий такий інститут. В умовах планової економіки потреби в регламентації цієї стадії укладення договору не було. Але в умовах переходу до ринкового господарського механізму виникає необхідність формування свого роду «портфеля замовлень», який становитиме основу майбутньої виробничої програми комерційної структури. Тому в новому Цивільному кодексі доцільно регламентувати вимоги і порядок підписання протоколу намірів, а також визначити особливості, які відрізняють протокол намірів від самого договору.

З метою уніфікації зовнішньоекономічного законодавства різних країн Конференцією ООН, яка відбувалася у Відні 10 березня – 11 квітня 1980 р., було підготовлено Конвенцію про договори міжнародної купівлі-

продажу товарів, яка набрала чинності 1 січня 1988 р. Учасником цієї Конвенції серед інших країн є й Україна.

Предмет регулювання Конвенції – механізм укладення і виконання договорів міжнародної купівлі-продажу товарів. Однією з важливих проблем регулювання зовнішньоекономічної діяльності є зближення норм внутрішнього законодавства з положеннями названої Конвенції з метою оптимізації договірних зв'язків, опосередковуючих купівлю-продаж на зовнішньому ринку.

Конвенція після її трансформації в національне законодавство стає його невід'ємною частиною. У зв'язку з цим становить інтерес аналіз Віденської Конвенції про договори міжнародної купівлі-продажу товарів, зокрема, щодо співвідношення положень Конвенції з чинним цивільним законодавством і усунення суперечностей між окремими положеннями Конвенції при її застосуванні.

У самій Конвенції підкреслюється, що питання, які стосуються предмета регулювання цієї Конвенції і які безпосередньо в ній не вирішені, підлягають вирішенню згідно з загальними принципами, на яких вона заснована, а при відсутності таких принципів – згідно з правом, застосовним у відповідності з нормами міжнародного приватного права. У зв'язку з цим важлива роль відводиться національному зовнішньоекономічному законодавству.

У цьому контексті необхідно звернути увагу на невідповідність окремих положень Конвенції внутрішньому законодавству України. Зокрема, важко застосувати в практичній діяльності окремі положення Конвенції. Наприклад, в Конвенції вводиться категорія «істотне порушення договору», зміст якої полягає в тому, що порушення договору, допущене однією з сторін, вважається істотним, якщо воно тягне за собою таку шкоду для іншої сторони, в результаті якої остання значною мірою позбавляється того, на що вона була вправі розраховувати на підставі договору.

У законодавстві України за будь-яке порушення договору при наявності передбачених законодавством підстав наступають несприятливі в майновому відношенні наслідки у вигляді передбачених угодою сторін і законодавством штрафних санкцій або відшкодування збитків. Таким чином, у цивільному законодавстві України відсутнє поняття «істотне порушення». У зв'язку з цим при розгляді спорів можуть виникати суперечності щодо покладення відповідальності.

Конвенція робить винятки для звільнення від відповідальності у випадках, коли сторона, яка порушила договір, не передбачала такого результату і розумна особа, яка діє в тій самій якості за аналогічних обставин, не передбачала би його. Йдеться про суб'єктивний бік справи – вину порушника. Але саме непередбачення несприятливого результату не є достатньою підставою для звільнення від майнової відповідальності за національним цивільним законодавством.

У цьому аспекті нелогічно виглядає ст.72 Конвенції, яка передбачає можливість для однієї з сторін заявити про розірвання договору, якщо до встановленої для його виконання дати ясно, що інша сторона здійснить істотне порушення договору. Таким чином, Конвенція встановлює можливість розірвання договору при відсутності самого факту порушення. В та-

кому випадку сторона, яка в односторонньому порядку розірвала з такої підстави договір, буде вважатися порушником, оскільки, згідно з ст.29 п.1 Конвенції, договір може бути змінений шляхом взаємної згоди сторін. Такого роду підстава для розірвання договору в національному цивільному законодавстві застосовується лише щодо договорів підряду. Але положення Конвенції не застосовуються до договорів, в яких обов'язки сторони, яка постачає товари, полягають головним чином у виконанні роботи і наданні інших послуг.

Крім цього, розірвання договору звільняє обидві сторони від зобов'язань за договором при збереженні права на стягнення збитків (п.1 ст.81 Конвенції). Але не вирішено питання, хто ж буде мати право на стягнення збитків при розірванні договору на підставі, передбаченій п.1 ст.72 Конвенції. Адже порушення договору іншою стороною фактично відсутнє, оскільки дата виконання ще не настала. На наш погляд, одностороннє розірвання договору при можливому в майбутньому порушенні не може бути достатньою підставою припинення договірних відносин.

Звертають на себе увагу певні суперечності в самій Конвенції. Так, відповідно до п.1. ст.14 Конвенції пропозиція про укладення договору, адресована одній або декільком конкретним особам, є офертою, якщо вона достатньо визначена і містить намір оферента вважати себе пов'язаним у випадку акцепту. Пропозиція відповідає переліченим вимогам, якщо в ній вказано товар, а також кількість і ціна, або передбачено порядок їх встановлення.

Однак ст.55 Конвенції передбачає, що коли договір був укладений, але в ньому не вказана ціна або не передбачений порядок її визначення, то вважається, що сторони при відсутності будь-якої вказівки про інше мали на увазі ціну, яка в момент укладення договору існувала на такі товари. Відповідно до вітчизняного цивільного законодавства договір вважається укладеним, коли в належній формі досягнуто згоди по усіх істотних умовах договору, в тому числі, для сплатних договорів – умова про ціну.

Врахування в цивільному законодавстві України названих особливостей правового регулювання зовнішньоекономічних контрактів сприятиме вдосконаленню господарських відносин в міжнародній сфері.

Л. В. Крупа

СПЕЦІАЛЬНИЙ ПРАВОВИЙ РЕЖИМ І ПРОЕКТ ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

В останній час законодавець все частіше для регулювання підприємницької та інвестиційної діяльності почав звертатися до спеціального правового режиму. Цей факт виявляється в активному укладенні Україною міжнародних договорів про митні союзи і про вільну торгівлю, в яких зміст спеціального режиму виражається в спрощенні митної процедури і оподаткуванні операцій з продукцією, що імпортується та експортується. Створення в Україні вільних економічних зон, в яких встановлюється преференційний режим інвестиційної і підприємницької діяльності, також є яскравим підтвердженням цього. Дана обставина призвела до актуалізації розуміння спеціального режиму як категорії не тільки міжнародного приватного права, але і цивільного, трудового і права соціального забез-